

Hoe overleef ik de winter?

Lesbrief middenbouw

Les 1: introductie

Manieren om de winter te overleven

Wat ga je doen?

Je start de les met het voorlezen van het verhaal van Toon Tellegen. Na het voorlezen van het verhaal volgt een kort klassengesprek om de voorkennis van de leerlingen over dieren en planten in de winter te activeren. Daarna wordt de winterpraatplaat op het digibord bekeken en besproken. Aansluitend maken de leerlingen het werkblad 'Hoe overleef ik de winter?'.

Tot slot gaan de leerlingen naar buiten om bewijs te vinden dat het winter is en spelen ze het spel 'Hoe overleef ik ...'.

Aan de slag!

Stap 1: Lees het verhaal van Toon Tellegen voor:

Materialen:

- Praatplaat op digibord
- Kaarten bij praatplaat
- Per leerling werkblad
- Per leerling potlood
- 3 papieren met daarop geschreven de verschillende strategieën
- Tape
- 1 antwoordblad geprint

Langzaam, zo snel als zij konden

OP EEN DONKERE DAG AAN HET EIND VAN HET JAAR WAREN alle dieren bijeen op de open plaats in het midden van het bos. Er blies een gure wind tussen de kale bomen door, en de meeste dieren hoestten of niesten of rilden luidkeels van de kou.

'Dit is nou barre koude,' zei de kikker die trots was dat hij dat wist.

'Ja,' zei de vlieg die naast hem stond te klappertanden.

'Laten we ons allemaal verstoppen,' zei de krekel.

'Maar wie moet ons dan zoeken?' vroeg de mus.

'Niemand,' zei de krekel. 'Maar we kunnen de wind vragen om naar ons te fluiten als het lente wordt.

Misschien kan hij de eerste bladeren wel laten zeggen: "Kom maar te voorschijn" en dan komen we allemaal te voorschijn.'

'Goed!' hilde de wind.

De dieren keken elkaar treurig aan. Iedereen gaf iedereen een hand en ging zich toen verstoppen.

De snoek verborg zich onder het blad van de waterlelie en de roerdomp ging achter een grijs paaltje staan. De slak trok zich terug in het donkerste hoekje van zijn huis en de kraai verdween in zijn veren. De gloeiworm verborg zich in het duister, de beer had nog een oude honington waarin niemand hem zou kunnen vinden, met hier en daar nog wat honing op de bodem, en de eekhoorn ging in zijn kast zitten tussen twee flessen met beukenotensiroop.

Niemand wist waar iemand anders was. En iedereen wachtte op de lente.

Toch kon de eekhoorn het niet laten een heel klein briefje aan de mier te sturen. Tot zijn onuitsprekelijke genoeg kreeg hij op de allerlaatste dag van het jaar een briefje terug. Een felle sneeuwstorm blies het enveloppe onder zijn voordeur door, liet het door zijn kamer dwarrelen en schoof het door een kier de kast in.

'Hallo eekhoorn!' schreef de mier en de eekhoorn prikte het briefje op de binnenkant van zijn kast en keek ernaar zolang het winter was en iedereen zich verborgen hield.

'Hallo mier,' zei hij zo nu en dan tegen het briefje. Zo ging de tijd sneller en minder saai voorbij.

Uit: Langzaam, zo snel als zij konden, Toon Tellegen, 1990, Singel Uitgeverij (Querido)

Stap 2: Bespreek kort het verhaal en leg hierbij de nadruk op de overwinteringsstrategieën. Mogelijke hulpvragen zijn:

- Het verhaal begint met: "Op een donkere dag aan het eind van het jaar.". In welk seizoen speelt dit verhaal?
- Welke dieren komen in het verhaal voor en hoe komen deze dieren de winter door?
- Wie weet meer manieren van dieren om de winter te overleven?

Stap 3: Presenteer de praatplaat op het digibord of geprint en bespreek de plaat met de klas.

Mogelijke hulpvragen zijn:

- Welke dieren zie je op de praatplaat?
- Welke verschillende strategieën passen de dieren toe om de winter te overleven?
- Hoe komen bomen de winter door?
- Zijn alle bomen kaal in de winter?

Bespreek in ieder geval de verschillende strategieën:

- Actief blijven met een dikkere 'winterjas', door meer haren, donsveren of vet te laten groeien
- Op reis gaan naar een warmere plek
- Winterslaap
- Winterrust: dieren worden tussentijds wakker en gaan op zoek naar eten

Stap 4: De leerlingen maken werkblad 'Hoe overleef ik de winter?'. De antwoorden kunnen ze vinden op de praatplaat. Bespreek de antwoorden met het antwoordblad.

Stap 5: De leerlingen gaan buiten op zoek naar bewijsmaterialen waaraan te zien is dat het op het schoolplein winter is.

Ondertussen maak je drie vakken op het schoolplein. Geef in elk vak duidelijk één van de overwinterstrategieën aan: actief blijven, op reis gaan of winterslaap. Plak bijvoorbeeld een papier op een muur of schrijf deze woorden duidelijk met stoepkrijt in de vakken.

Stap 6: Speel het spel 'Hoe overleef ik...'. De leerlingen staan aan de ene kant van het schoolplein. De leerkracht noemt het dier of de plant van antwoordenblad 'Hoe overleef ik de winter?' een voor een op. De kinderen gaan per dier in het juiste vak staan.

Les 2: kern

Hoe is het buiten in de winter?

Wat ga je doen?

Tijdens deze les gaan alle leerlingen naar buiten. Ze gaan met behulp van drie opdrachtkaarten op zoek naar strategieën van planten en dieren om te overleven op jullie schoolplein of in de nabije omgeving van de school.

Aan de slag!

Stap 1: Verdeel de klas in groepjes van maximaal 6 leerlingen. Alle groepjes doen tegelijkertijd dezelfde opdracht.

In totaal zijn er drie opdrachtkaarten:

- Bomen zonder blad
- Vetreserve
- Wie wat bewaart, die heeft wat

Stap 2: Bespreek kort wat de leerlingen in de vorige les al geleerd hebben en wat ze nog meer willen weten. Vertel dan wat jullie vandaag gaan doen: drie verschillende opdrachten op het schoolplein over hoe de natuur overleeft in de winter op jullie schoolplein.

Stap 3: Deel aan alle groepjes de eerste opdrachtkaart uit. De leerlingen gaan hiermee aan de slag. Wijs erop dat ze eerst het stukje tekst bij 'Weten' moeten lezen voordat ze starten. Na tien minuten roep je iedereen weer bij elkaar. Bespreek de eerste opdracht en herhaal dit met de tweede en de derde opdracht.

Stap 4: Wanneer alle groepjes de opdrachten gedaan hebben, verzamel je de leerlingen. Bespreek nogmaals de drie verschillende manieren om de winter door te komen, die tijdens de opdrachten aan bod kwamen:

- De boom laat zijn bladeren vallen en neemt een soort winterpauze. De bomen en struiken die niet kaal worden, hebben een extra laagje op hun bladeren, die hen beschermt.
- Een egel eet heel veel en bouwt een vetreserve op, waarna hij een winterslaap houdt omdat er geen eten te vinden is in de winter en hij geen warme winterjas heeft.
- De gaai zoekt in de winter het voedsel dat hij van tevoren verstopt heeft.

Materialen:

- Per groepje alle opdrachtkaarten geprint
- 2 bekertjes per leerling
- Blokjes of pittenzakken voor iedere leerling
- Minstens 1 kleed per groepje
- Een cirkel per leerling met een hoepel of stoepkrijt
- 30 noten, zoals eikels, walnoten en beukennoten

Stap 5: Tenslotte vraag je wat mensen doen om warm te blijven. Doe met elkaar het liedje: hoofd, schouders, knie en teen een paar keer achter elkaar. Is iedereen nu weer warm?

Les 3: afsluiting

Een winters schilderij

Wat ga je doen?

De afsluitende les is een beeldende les waarbij tevens wordt geluisterd naar het wintermuziekstuk van Vivaldi. Door de muziek komen de leerlingen in winterse sferen. Door het gebruik van koude kleuren en deze te mengen wordt een achtergrond geschilderd van een landschap, bijvoorbeeld het schoolplein in de winter. Tijdens het drogen worden de details (dieren en planten) uitgeknipt uit natuurtijdschriften, de praatplaat of zelf getekend. Deze worden in het landschap geplakt.

Aan de slag!

Stap 1: Vertel aan de leerlingen het volgende verhaal: In het verhaal van Toon Tellegen kreeg eekhoorn een briefje van Mier waardoor de tijd sneller ging en het minder saai was. Eekhoorn had ook naar muziek kunnen luisteren. In de 18e eeuw was er een beroemde componist en violist, Vivaldi, die het muziekstuk 'De Vier Jaargetijden' componeerde. Het zijn vier concerten voor vier seizoenen (lente, zomer, herfst en winter) gespeeld door viool en orkest. Vivaldi is eerst gaan brainstormen bij ieder seizoen en schreef alles wat in hem opkwam op. Waar moet je aan denken bij de lente? Denk aan fluitende vogels, stromend beekje en schapen in de wei. Hij maakte met de gevonden woorden gedichten, bij elk seizoen één gedicht. Daarna begon hij met schrijven van de muziek. Hij probeerde voor alle woorden die hij had opgeschreven passende geluiden te vinden. Zo kan je het klappertanden van de kou horen, de storm, bliksem en de donder, maar ook een koekoek, jagers en het schijnen van de zon. Dat was in die tijd heel vernieuwend.

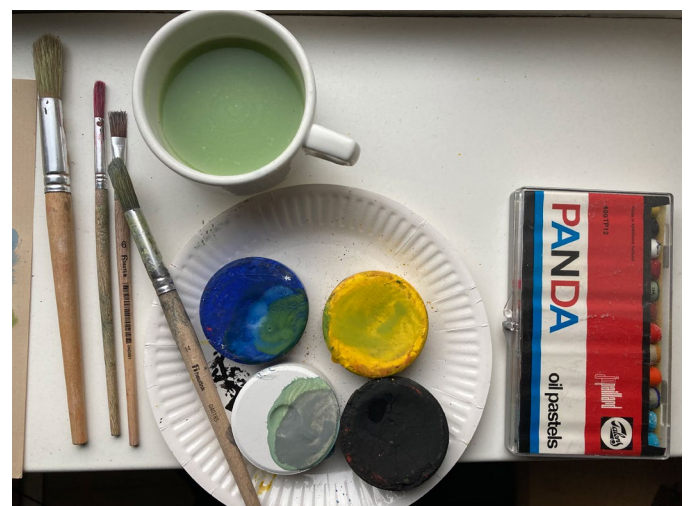
Wij gaan tijdens het schilderen luisteren naar een deel van dit muziekstuk: de Winter.

Stap 2: Laat de leerlingen eerst zien op een apart vel hoe je verf mengt. Gebruik veel wit en een beetje zwart voor grijsinten. Doe dat ook met andere koude kleuren zoals wit en groen. Laat de leerlingen daarna zelf mengen, kleuren, en verhoudingen onderzoeken.

Stap 3: Start de muziek Vivaldi vier seizoenen winter: https://www.youtube.com/watch?time_continue=5&v=aYyvevVQB38&feature=emb_logo

Materialen:

- Praatplaat voor iedere leerling
- Stevig vel A2 tekenpapier of grijze vellen krachtpapier/oefenkarton per leerling
- Lyonse penselen: met stevige haren (nr. 4, 6 en 8). Rond en plat.
- Koude kleuren plakkaatverf - bij voorkeur in napjes/ verfdozen. Anders kleine hoeveelheden in eierdozen
- Potten met water
- Papieren bordje om op te mengen voor iedere leerling
- Verfschort per leerling
- Natuurtijdschriften
- Plakstiften
- Eventueel: Oliepastelverf

Stap 4: De leerlingen schilderen en verbeelden de achtergrond van een landschap in de winter met de koude kleuren. Het hele vlak wordt gevuld. Als ze klaar zijn moeten de vellen papier drogen.

Stap 5: De leerlingen verzamelen dieren en planten die in hun landschap komt. Ze knippen dierenfoto's in de winter uit natuurtijdschriften, uit de praatplaat of ze tekenen ze zelf met potlood en kleuren ze in, op een papier. Daarna knippen ze deze uit en plakken het op de geschilderde ondergrond.

Idee: met oliepastel is ook een optie om op de geschilderde achtergrond te tekenen.

Stap 6: Bespreek met de klas de tekeningen na. Vertel kort aan elkaar welke verschillende landschappen in de winter je ziet. Geef hierbij geen oordeel over hoe mooi of leuk dit landschap is. Vertel welke kleuren en welke dieren in de landschappen voorkomen. Tips en tops mogen, maar het gaat eerst vooral om het observeren van elkaars kunstwerk.

Experimenteren met koude kleuren plakkaatverf.

Tekenen met oliepastel op de droge achtergrond van plakkaatverf.

Als afronding kan op de achtergrond in oliepastel of verf - een collage met dieren in de winter gemaakt worden.

Bezoekadres

Plantage Middenlaan 2c
1018 DD Amsterdam
020 622 81 15
info@ivn.nl
ivn.nl

Postadres

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam

Bank NL36ABNA0249086697

RSIN 813950326

KVK 34147938